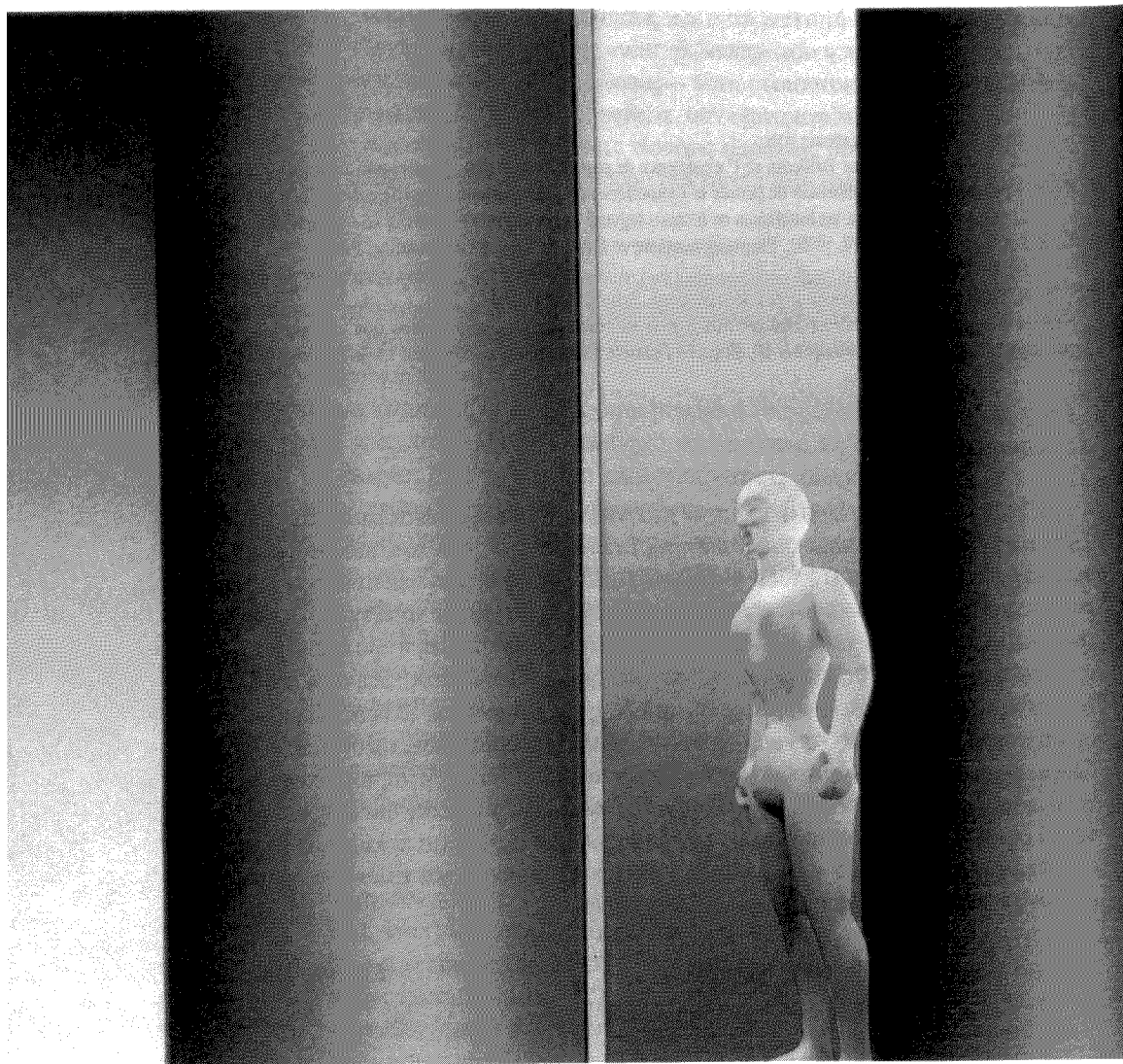




Γιργόσης Σεμιτέκολο, Λάδι σε καμβά, 1970-79.

Πολιτική Οικονομία / *Political Economy*, Επιθεώρηση Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Τεύχος 4, Άνοιξη 1999, σσ. 188, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

Η δίγλωσση (ελληνικά - αγγλικά), εξαμηνιαία επιθεώρηση οικονομικών και κοινωνικών επιστημών «Πολιτική Οικονομία / *Political Economy*» εκδίδεται από τον Καθηγητή Γιώργο Σταμάτη (Πάντειο Πανεπιστήμιο), διευθύνεται από Συντακτική Επιτροπή και κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα. Δεν είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς ότι η έκδοση της εν λόγω επιθεώρησης εντάσσεται σ' εκείνο το επιστημονικό πρόγραμμα, το οποίο ο Γ. Σταμάτης είχε προσδιορίσει στο βιβλίο του «Προβλήματα Μαρξιστικής Οικονομικής Θεωρίας», εκδ. Κριτική, Αθήνα 1990: «Η μαρξιστική οικονομική θεωρία γνώρισε τις δύο τελευταίες δεκαετίες (και γνωρίζει ακόμη) διεθνώς μεγάλη άνθηση. Οι εργασίες των νεότερων μαρξιστών οικονομολόγων δείχνουν ότι η θεωρία αυτή — μακράν του να είναι νεκρό γράμμα και δόγμα ή μια γενική μόνον ερμηνεία του καπιταλιστικού τρόπου και των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής — είναι ικανή, χρησιμοποιώντας και μοντέρνα τεχνικά εργαλεία της οικονομικής επιστήμης, να ερμηνεύσει σημαντικά οικονομικά φαινόμενα του σύγχρονου καπιταλισμού και να υποβάλλει σε κριτική θεώρηση τις αντίστοιχες ερμηνείες της σύγχρονης αστικής οικονομι-

κής επιστήμης. Η σύγχρονη μαρξιστική οικονομική επιστήμη είναι σήμερα ό,τι υπήρξε για τον περασμένο αιώνα η οικονομική θεωρία του Marx: μια κριτική της αστικής Πολιτικής Οικονομίας και μια θετική, μη απολογητική θεωρία της καπιταλιστικής οικονομίας». Έπειτα από τις επιθεωρήσεις «Hefte für Politische Ökonomie» (Göttingen) και «Τεύχη Πολιτικής Οικονομίας» (Αθήνα, εκδ. Κριτική), τις οποίες επίσης διηύθυνε ο Γ. Σταμάτης, η «Πολιτική Οικονομία» προάγει περαιτέρω την ανάπτυξη της μαρξιστικής οικονομικής επιστήμης και την εμμενή κριτική της λεγόμενης ορθόδοξης οικονομικής επιστήμης στη νεοκλασική, кейνσιανική και νεοριкарδιανή εκδοχή της.

Σε γενικές γραμμές, τα τέσσερα πρώτα τεύχη της «Πολιτικής Οικονομίας», τα οποία έχουν ήδη κυκλοφορήσει (τεύχος 1, Φθινόπωρο 1997 - τεύχος 4, Άνοιξη 1999), πραγματεύονται τα ακόλουθα ζητήματα:

1. *Θεμελίωση της μαρξικής θεωρίας της αξίας-υπεραξίας και του χρήματος*: Ερμηνεία των οικονομικών μορφών (μισθός-τιμή-κέρδος) που προσιδιάζουν στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Ανάλυση των μορφών της αξίας. Κλασική και μαρξική θεωρία της χρηματικής μορφής. Προσδιορισμός των αξιών, της υπεραξίας και του

κέρδους σε συστήματα απλής (single) και σύνθετης (joint) παραγωγής, στα πλαίσια των οποίων λαμβάνουν χώρα μεταβολές των τεχνικών συνθηκών παραγωγής. Ποσοτική και ποιοτική μεταμόρφωση των αξιών σε τιμές παραγωγής και σε τιμές αγοράς («πρόβλημα του μετασχηματισμού»). Η παραγωγή υπεραξίας ως προϋπόθεση της ύπαρξης θετικού κέρδους («Θεμελιώδες Μαρξικό Θεώρημα»).

2. *Βασικοί νόμοι κίνησης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής*: Οι σχέσεις ανάμεσα στην τεχνολογική μεταβολή, την κατανομή του εισοδήματος και τις κινήσεις των τιμών. Κυκλικές διακυμάνσεις και υπερσυσσώρευση κεφαλαίου. Μαρξικός νόμος της πτωτικής τάσης του γενικού ποσοστού κέρδους.

3. *Κριτική της ορθόδοξης οικονομικής επιστήμης και οικονομικής πολιτικής*: Εγγενείς αντιφάσεις της νεοκλασικής, κείν-σιανικής και νεορικαρδιανής θεωρίας των «κλειστών» και των «ανοικτών» συστημάτων παραγωγής. Η ορθόδοξη επιστήμη ως μια τεχνικοπαραγωγική (και μόνον) αναπαράσταση του καπιταλιστικού συστήματος, η συνεκτικότητα της οποίας εξασφαλίζεται διαμέσου ισχυρών και εξωπραγματικών υποθέσεων-αξιωμάτων. Ολοκλήρωση και υπέρβαση της νεορικαρδιανής κριτικής στη νεοκλασική θεωρία του κεφαλαίου και της κατανομής του εισοδήματος. Παρουσίαση και κριτική των θεωρητικών προκειμένων της νεοφιλελεύθερης οικονομικής πολιτικής που ακολουθείται στον ευρωπαϊκό χώρο και οι επιπτώσεις της πολιτικής αυτής στην αγορά εργασίας.

Ειδικότερα, στο τελευταίο (4ο) τεύχος της επιθεώρησης δημοσιεύονται τα ακόλουθα άρθρα: «A Reappraisal of Adaptive Expectations» του Reiner Franke (Πανεπιστήμιο Βρέμης), στα πλαίσια του οποίου

προτείνεται η επαναφορά των βασισμένων στις λεγόμενες «Προσαρμοζόμενες Προσδοκίες» υποδειγμάτων (Cagan (1956)) και ασκείται κριτική, τόσο σε θεωρητικό όσο και εμπειρικό επίπεδο, στη λεγόμενη «Σχολή των Ορθολογικών Προσδοκιών» (των Lucas, Wallace, Sargent, Barro, της δεκαετίας του '70). Στο «Vertical Integration and Division of Labour» ο Spyros Vassilakis (Πανεπιστήμιο Πίτσμπουργκ) συγκροτεί ένα σύνθετο υπόδειγμα γενικής οικονομικής ισορροπίας προκειμένου να πραγματοποιηθεί δύο σημαντικές, και αλληλένδετες, μορφές του κοινωνικού καταμερισμού-συνδυασμού της εργασίας: την κάθετη ολοκλήρωση και την έκταση της εισαγωγής των λεγόμενων έμμεσων (indirect) ή πλαγίων (roundabout) μεθόδων στην παραγωγική διαδικασία. Θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι οι R. Franke και S. Vassilakis είναι διεθνώς γνωστοί για τις πρωτοπόρες και εξαιρετικά υψηλής μαθηματικής στάθμης εργασίες τους. Ο μεν πρώτος στο πεδίο της νεορικαρδιανής και μετακείνσιανής θεωρίας της κατανομής και της μεγέθυνσης, ο δε δεύτερος στα πεδία της ατελώς ανταγωνιστικής γενικής οικονομικής ισορροπίας και της θεωρίας της βιομηχανικής οργάνωσης. Στο «Internal inconsistencies of the physical quantities approach» ο Andrew Kliman (Πανεπιστήμιο Pace της Νέας Υόρκης και μέλος του «International Working Group on Value Theory») αποδεικνύει ότι δεν εξαρτώνται μόνον οι «στατικές ιδιότητες» των σραφφαϊανών υποδειγμάτων από την (αυθαίρετη) επιλογή του «μέτρου των τιμών» (πράγμα που έχει ήδη αποδειχτεί αναλυτικά στις εργασίες των Γ. Σταμάτη, S. Vassilakis, Θ. Μαριόλη, Π. Βουγιουκλάκη), αλλά και η «δυναμική συμπεριφορά» τους. Το σύνολο όλων αυτών των αποδείξεων συγκλίνει, προφανώς, στην ακόλουθη, ιδι-

αίτερα σημαντική πρόταση: Κατά τρόπο παράδοξο, η ορθόδοξη οικονομική επιστήμη αρκείται στον προσδιορισμό-υπολογισμό τιμακών μεγεθών, των οποίων, όμως, το νόημα της διαφεύγει. Ως εκ τούτου οφείλει, ακολουθώντας το «παράδειγμα» του Marx, να συγκροτήσει πρώτα μια γενική θεωρία-ερμηνεία των τιμών και του χρήματος (ως μορφών ορισμένων κοινωνικών περιεχομένων) και εν συνεχεία να θέσει το ζήτημα του ποσοτικού προσδιορισμού των τιμακών μεγεθών στα πλαίσια εναλλακτικών οικονομικών υποδειγμάτων. Στο «A basic difference between the Orthodox and the Marxian investigation of the falling rate of profit» ο Θόδωρος Μαριόλης (Πάντειο Πανεπιστήμιο) αποδεικνύει ότι η μαρξική διερεύνηση της τάσης του ποσοστού κέρδους, σε αντίθεση με ό,τι κατά κανόνα υποστηρίζεται, είναι λογικά συνεκτική, οικονομικά σημαντική και ενσωματώνει ως τετριμμένη και μη ρεαλιστική εκδοχή της την αντίστοιχη νεοκλασική και νεοοικονομική διερεύνηση. Ως γνωστόν, έπειτα από μια «απόδειξη» που έδωσε ο Ian Steedman το 1975, σύμφωνα με την οποία είναι απολύτως δυνατή η συνύπαρξη αρνητικής υπεραξίας και θετικού κέρδους, η νεοοικονομική σχολή διατείνεται ότι η βάση της ύπαρξης του κέρδους δε θα πρέπει να αναζητείται στην παραγωγή υπεραξίας, αλλά στην παραγωγή (ημι-) θετικού υπερπροϊόντος. Στο «On the Neoricardian interpretation of profit» ο Γ. Σταμάτης αποδεικνύει ότι, πρώτον, τα κέρδη είναι θετικά όταν και μόνον όταν η υπεραξία είναι θετική και, δεύτερον, ότι η συνύπαρξη μη (ημι-) θετικού υπερπροϊόντος και θετικών κερδών είναι απολύτως δυνατή. Ως εκ τούτου συνάγεται ότι η μαρξική θεωρία, σύμφωνα με την οποία η παραγωγή υπεραξίας συνιστά την πηγή του κέρδους, είναι ορθή, ενώ η νεοοικονομική ερμηνεία

του κέρδους είναι απολύτως εσφαλμένη. Στο «On negative Labour Values. A summing up» ο Γιώργος Σωτήρχος (Πάντειο Πανεπιστήμιο) παρουσιάζει διεξοδικά την προαναφερθείσα «απόδειξη» του I. Steedman (1975) και τη συζήτηση που αυτή προκάλεσε. Το συμπέρασμα που εξάγεται είναι το εξής: Η αρνητικότητα της υπεραξίας στην «απόδειξη» του Steedman οφείλεται στην εμφάνιση αρνητικών αξιών για ορισμένα από τα παραγόμενα εμπορεύματα. Επειδή, όμως, η εμφάνιση αρνητικών αξιών οφείλεται, με τη σειρά της, σε έναν ολοκληρωτικά εσφαλμένο ορισμό του μεγέθους της αξίας που εισήγαγε άρρηκτα ο Steedman στην «απόδειξη» του, έπεται ότι η «απόδειξη» αυτή του εσφαλμένου της μαρξικής θεωρίας του κέρδους είναι, στην πραγματικότητα, απαράδεκτη. Έτσι, εάν κανείς εισαγάγει στην «απόδειξη» τον ορθό ορισμό του μεγέθους της αξίας, τότε, όπως αποδεικνύεται, οι αξίες όλων των παραγόμενων εμπορευμάτων συνιστούν θετικά μεγέθη και η βάση της νεοοικονομικής κριτικής στη μαρξική θεωρία καταρρέει. Στο «Η σχολή της "αξιακής μορφής"» ο Paolo Giussani (Εκδότης της ιταλικής επιθεώρησης «Plusvalore» και μέλος του «International Working Group on Value Theory») παρουσιάζει κριτικά τις θεμελιώδεις προτάσεις της λεγόμενης «Value Form School», η οποία βασίζεται στις πρωτοπόρες επεξεργασίες του Isaak Ilich Rubin (1928) πάνω στη μαρξική θεωρία της αξίας. Τα ζητήματα που θίγει ο P. Giussani δεν έχουν (μόνο) ιστορική σημασία, αλλά συνδέονται ευθέως τόσο με τις θέσεις που υποστηρίζει η λεγόμενη «New Solution» του προβλήματος του «μετασχηματισμού», των Gérard Duménil (1980) και Duncan Foley (1982), όσο και με τη λύση του εν λόγω προβλήματος που προτάθηκε προσφάτως από τους Θ. Μαριό-

λη (βλ. *Ουτοπία*, τ. 28, 1998, σσ. 205-215 και *Πολιτική Οικονομία*, τ. 3, 1998, σσ. 41-88) - Γ. Σταμάτη (βλ. *Ουτοπία*, τ. 28, σσ. 123-141 και του ιδίου: «Θεωρία της Αξίας και της Υπεραξίας», εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998). Εκτιμούμε, έτσι, ότι το άρθρο αυτό συνιστά μια σημαντική συμβολή στη συζήτηση γύρω απ' αυτά τα κομβικά ζητήματα. Με το κριτικό σημείωμα «Paolo Giussani's Defense of Sequential Values» των καθηγητών Gérard Duménil - Dominique Lévy (CEPREMAP και Πανεπιστήμιο Paris - X) συνεχίζεται ο διάλογος που ξεκίνησε στο 3ο τεύχος της επιθεώρησης (με άρθρα του P. Giussani και του Γ. Σταμάτη) γύρω από το περιεχόμενο και τη σημασία της «sequential approach» του προσδιορισμού των αξιών και των τιμών. Είναι βέβαιο ότι η παρέμβαση των Duménil - Lévy (παγκοσμίως γνωστών για τις ριζοσπαστικές εργασίες τους πάνω στη θεωρία των τιμών και της τεχνολογικής μεταβολής και τη συμβολή τους στην αναθέρμανση του ενδιαφέροντος γύρω από τη μαρξική θεωρία) θα πυροδοτήσει ένα νέο κύκλο τοποθετήσεων σχετικά με τη «sequential approach», προσέγγιση την οποία έχουν —κατά κύριο λόγο— αναπτύξει οι J. Ernst, A. Freeman, P. Giussani, A. Kliman, T. McGlone, A. Ramos-Martinez, A. Rodriguez-Herrera. Τέλος, η ύλη του 4ου τεύχους ολοκληρώνεται με την παρουσίαση του βιβλίου της Dr. Sabine Reiner: «Was ist politisch an der Politischen Ökonomie? Joan Robinsons Beiträge zur Politisierung der ökonomischen

Theorie» από την Dr. Margit Schratzenstaller. Πρόκειται για ένα βιβλίο το οποίο αναλύει τη σημασία του έργου μιας αιρετικής οικονομολόγου, της J. Robinson, τόσο στο επίπεδο της οικονομικής θεωρίας όσο και σε αυτό της οικονομικής πολιτικής.

Συνεπεία ακριβώς μιας ορισμένης νοοτροπίας που επικρατεί, δυστυχώς, στη χώρα μας, η «Πολιτική Οικονομία» διατρέχει ένα «σοβαρό κίνδυνο». Να εκληφθεί από αυτούς που αποτελούν τους φυσικούς αποδέκτες της, αυτούς δηλαδή που οφείλουν να κατακτήσουν και να γονιμοποιήσουν την προβληματική που αναπτύσσεται στις σελίδες της, ως χώρος διεξαγωγής ακαδημαϊκών συζητήσεων, ως έκφραση ανέξοδης και ανώδυνης θεωρητικολογίας. Εάν, όμως, είχαν έτσι τα πράγματα, τότε πώς ερμηνεύεται το γεγονός ότι ο πάντοτε διορατικός «Οικονομικός Ταχυδρόμος» (3/12/98) βρήκε την ευκαιρία, με την κυκλοφορία του 2ου τεύχους της, να της αφιερώσει τις ακόλουθες, λιγοστές και, κυρίως, αλλοπρόσαλλες αράδες: «Ενδιαφέρον περιοδικό, από τα λίγα που κυκλοφορούν στη χώρα μας, για τη μελέτη των οικονομικών και κοινωνικών θεωριών· τα άρθρα δημοσιεύονται στα ελληνικά, και τα περισσότερα στα αγγλικά, ίσως επειδή στη γλώσσα αυτή τα έχουν γράψει οι ερευνητές, ίσως επειδή τη γνωρίζουν καλύτερα. Ένα είναι γεγονός, ότι στα ελληνικά πανεπιστήμια τείνει η αγγλική να αντικαταστήσει την ελληνική».

Γιώργος Αντωνίου